

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz kırkınıc İqtima

18.11.1338 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	548	raydan gaybubet ettiğine dair Refet Paşadan mevrut telgraf	562
2. — Azayı kiram muamelâtı	549	3. — Halife Vahdeddin Efendinin İngiliz himayesini ve İstanbul'dan başka yere naklini Harrington'dan talebettiğine dair Refet Paşadan mevrut telgrafı	562:563
1. — Bolu Mebusu Abdullah Efendinin tecavüz eden müddetinin mezuniyetinden sayılmasına dair Divanı Riyaset kararı	549	6. — İstihzahlar	551
2. — Muvazenei Maliye Encümeni Riyasetine Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin intihabedildiğine dair Encümen Riyaseti tezkeresi	549	1. — Bayezid Mebusu Şevket Beyle rüfekasının, Refet Paşanın beyanat ve salâhiyeti hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyasetiyle, Hariciye, Dahiliye ve Maliye vekâletlerinden istihzah takriri	551:552
3. — Teklifler	549	2. — Diyarbekir Mebusu Hacı Şükrü Beyin, Refet Paşanın Gümrük Tarife Kanununun tadil edildiğine dair beyanâtı hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyasetinden istihzah takriri	552
1. — Ergani Mebusu Sırrı Beyle rüfekasının; Ergani bakır madeni imtiyazının feshi hakkındaki kanun teklifi (2/598)	549	7. — Müzakere edilen maddeler	553
4. — Takrirler	549	1. — Memaliki müstahlasada Menhubat komisyonları teşkili hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye, Adliye ve Kavanini Maliye encümenleri mazbataları	553:561
1. — Kütahya Mebusu Besim Atalay Beyin, memaliki müstahlasadaki mevkuף eşhasın tesrii muhalakemelerine dair takriri	549	8. — Beyanat	561
2. — Muş Mebusu Hacı Ahmed Hamdi Efendinin, usulü müzakereye dair takriri	549	1. — Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşanın Ankara'ya avdeti münasebetiyle beyanâtı	561:562
3. — Genç Mebusu Hamdi Beyin, terhis edilen efrada iyi bakılmasına dair takriri	549	2. — İcra Vekilleri Reisi Rauf Beyin, Halife Vahdeddin Efendinin bir İngiliz harb gemisine binerek İstanbul'dan ayrıl-	
4. — Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, Hristiyanlar hakkında takriri	549		
5. — Muhtelif evrak	548,562		
1. — Muhtelif mahallerden mevrut teberik telgrafları	548		
2. — Halife Vahdeddin Efendinin sa-			

	Sayfa		Sayfa
muş olduğuna dair beyanatı	562	fetvası	564
9. — Fetva	564	10. — İntihap	564
1. — Vahdeddin Efendinin inhilâ et- tiğine dair Şer'îye Vekili Vehbi Efendinin		1. — Şehzade Abdülmecid Efendinin Makamı Hilâfeti İslâmiyeye intihabı	564 : 565

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,13

REİS — Reisisani Dr. Adnan Beyefendi

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Mahmud Said Bey (Muş)

REİS — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık hu-
lâsası okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci celse

İkinci Reisvekilî Müfid Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikât zaptı sabık hulâsası kıraat ve tashihan kabul olundu. Bursa Mebusu Operatör Emin Beyin Şûrayı Devlet teşkiline dair teklifi kanunisi Lâyiha Encümenine, Kars Mebusu Cavid Beyin Nizamnamei Dahili-nin suallere ait maddesinin tadiline dair teklifi Nizamname Encümenine, Meclisi idare intihabatının tadiline dair teklifi kanunisi Dahiliye Encümenine, Aydın Mebusu Esad Efendinin, işgal olunan mahallerde erbabı namustan olan memurların istihdamlarına dair temenni takriri İcra Vekilleri Riyasetine havale olundu. Gaziantep ahalisine muavenet için tahsis edilen paradan sarf edilmeyen kısmın 1339 senesinde sarfına dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatasını ruznameye alındı. Diyarbakir Jandarma Alay Kumandanlığından mütekait binbaşı Sıdkı Beyin iadesi hakkındaki kararın tavzihan tekid edilmesine dair Genç Mebusu Fikri Faik Beyin temenni takririni müzakere edilerek tasviben Dahiliye Vekâletine havale edildi. Nevahi Kanununun 115 nci maddesi müzakere edilerek tekrar encümene iade edildi. 116 nci madde tadilen kabul olunarak teneffüs için celse tatil olundu.

İkinci Celse

Müfid Efendi Hazretlerinin tahtı riyasetlerinde bilinikât Nevahi Kanununun 115 nci maddesi kabul edildi. Ve Salı günlerinin de mezkûr kanunun müzakeresine tahsisi kabul edilerek Cumartesi günü içtima olunmak üzere Celseye nihayet verildi.

Reisisani	Kâtip	Kâtip
Dr. Adnan	Hakkı	Mahmud Said

REİS — Zaptı sabık hakkında söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Zaptı sabık hulâsası aynen kabul edilmiştir.

5. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Muhtelif mahallerden mevрут tebrîk telgrafları.*

REİS — Efendim, tebrîk telgrafları var, okunacak. Bolu Müdafaai Hukuk Riyasetinden, Kırşehir Müdafaai Hukuk Riyasetinden, İstanbul Darülmuallimat Müdüreliğinden.

Efendim lâzımgelen cevapları Divanı Riyasetçe yazarız.

SİRRI B. (İzmit) — Reis Bey, hâdisatı hâzıra hakkında mühim bir şey arz etmek istiyorum.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Bendenizin de bu mesele hakkında mâruzatım var.

3. — TEKLİFLER

1. — *Ergani Mebusu Sırrı Beyle rüfekaşının, Ergani bakır madeni imtiyazının feshi hakkında kanun teklifi (2/598)*

REİS — Müsaade buyurunuz. Ergani Mebusu Sırrı Beyin Ergani bakır madeni imtiyazının feshine dair teklifi kanunisi var. Lâyiha Encümenine havale ediyoruz.

2. — AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Bolu Mebusu Abdullah Efendinin tecavüz eden müddetinin mezuniyetinden sayılması-na dair Divanı Riyaset kararı*

REİS — Divanı Riyaset kararı var. Okunacak :

Heyeti Umumiyye

Mezun bulunduğu dairei intihabiyesinde hastalanarak on beş gün temdit talebeden ve bu talebi Heyeti Celilece is'af olunan Bolu Mebusu Abdullah Efendi tahmini haricinde devam eden hastalığı hasebiyle yirmi altı gün daha memleketinde kalmaya mecbur olduğunu ve bu müddetin dahi hastalık sebebiyle mürür eylediğini barıyor işar eylediğinden esbabı sıhhiyesine binaen mezkûr müddet için mezun addi Divanı Riyasetçe tensibedilmiştir. Heyeti Celilenin nazarı tasvibine arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi
Reisîsanisi
Dr. Adnan

REİS — Efendim Bolu Mebusu Abdullah Efendinin yirmi altı gün mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

4. — TAKRİRLER

1. — *Kütahya Mebusu Besim Atalay Beyin, memaliki müstahlasadaki mevkuf eşhasın tesrii muhakemelerine dair takriri*

REİS — Kütahya Mebusu Besim Atalay Beyin memaliki müstahlasada mevkuf eşhasın tesrii muhakemeleri hakkında bir takriri var. Bunu malûmu âliniz mahkemelere dair bir kanun müzakere ediyoruz; onunla birleştirir müzakere ederiz.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Tehir edilmemesini istirham ediyorum.

REİS — Hayır tehir etmiyorum. Bilâkis bu

hususla dair ruznamede bir kanun var. O kanunla müzakere edeceğiz.

2. — *Muş Mebusu Hacı Ahmed Hamdi Efendinin, usulü müzakereye dair takriri*

REİS — Muş Mebusu Hacı Ahmed Hamdi Efendinin usulü müzakereye dair bir takriri var. Nizamnamei Dahilî Encümenine gönderiyoruz.

3. — *Genc Mebusu Hamdi Beyin, terhis edilen efrada iyi bakılmasına dair takriri*

REİS — Genc Mebusu Hamdi Beyin terhis edilen efrada iyi bakılmasına dair takriri var. Heyeti Vekileye gönderiyoruz.

4. — *Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, Hıristiyanlar hakkında takriri*

REİS — Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin Hıristiyanlar hakkında bir takriri var. Onu da Heyeti Vekileye gönderiyoruz.

2. — *Muvazenei Maliye Encümeni Riyasetine Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin intihabedilmesine dair Encümen Riyaseti tezkeresi*

REİS — Muvazenei Maliye Encümeni Riyaseti intihabına dair tezkere var. Okunacak.

Riyaseti Celileye

Ali Cenani Beyin mezunen azimetini hasabiyle avdetine kadar Muvazenei Maliye Encümeni Riyasetine Mazbata Muharriri Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin intihabedildiği berayı malûmat arz olunur efendim.

Muvazenei Maliye Encümeni
Reisi
Mazhar Müfid

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Beyefendiler hadisat günden güne mühim veçheler gösteriyor.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Feyizli, feyizli.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Bir kere dahilî matbuatımız gelen beyanatı, makalâtı ya tercüme edemiyorlar veyahut kasden tercümesini taşıyorlar. Birisini arz edeceğim. Ağahan hilâfet hakkında beyanatta bulunuyor. Yenigün şu suretle tercüme ediyor. «Eğer Hazreti Peygamber hayatta olsaydı, hilâfeti Türklere verirdi.» Hakimiyeti millîye ise diyor ki; «bugün değil Emir Hüseyin onun ceddimecdi yani Hazreti Muhammed bile..»

SALİH Ef. (Erzurum) — O, haltetmiş.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — O haltetmiş değil, dinle. Diyor ki; «bugün ceddimecedlerine bile; bu makam Türklerden alınıp verilmeye kalkışıl-sa idi yine âlemi islâm Türklere aidolduğu üze-rinde ısrar ediyor» Şimdi müslüman olup bunu yazan zat Üç Yıldızdır. Bu Üç Yıldızın kim oldu-ğunu bilmiyorum. Bu adamın şu makalesine ba-karsak bu Üç Yıldız, şeyyarat içerisinde serseri olanlardan olsa gerektir. Çünkü islâm matbuatın-da, islâm âleminde bir gazeteci hilâfetin ne ol-duğunu, Resulullahın kim olduğunu bilmesi lâ-zımgelir. Ağahan farzımahal olarak böyle söyle-se ki, Ağahan katiyen ve katibeten böyle söyle-memiştir. Ağahan âlim ve fâzıl bir zattır. Hilâ-fet kimin hilâfeti olduğunu bilir ve âlemi islâm-ın Hazreti Muhammede hilâfeti vermiyeceğini hiç katiyen söylemezdi. Bu birtakım avamı müs-limini idlâl ve iğfal maksadıyla söylenilmiş ha-inane bir tereüme, hainane bir nakildir.

Efendiler bu makalede ve diğer makalelerin-de Türkiye'den maada müstakil bir Hükümeti islâmiye yoktur, diyor. Âlemi islâmiyette istik-lâlîni kazanmış ve bizim de tanıdığımız müstakil hükümeti islâmiye vardır. Bu sözü onları meyus ediyor ve bu gazete bizim de nim lisani resmî-miz addediliyor. Gerçi lisani resmîmiz değildir. Ben bu kürsüden arz ediyorum ki bu lisani resmî değildir. Bu kendi lisanıdır. Makalenin bu ikinci kısmı da burada bulunan sefaretleri hakikaten müteessir ediyor. Bugün memleketimizde Afgan Sefiri vardır. Biz onları müstakil bir hükümet tanıyoruz ve müstakil bir hükümettir. Ondan sonra İran Hükümeti vardır. İran da müstakil bir hükümettir. Onların istiklâlîne taarruz edip onları bizden tenfir etmek isiyorlar. Rica ederim, eğer bu Üç Yıldız gayet mukaddes bir adam ise, böyle tanınmış ise bize de bildirin, biz de mu-kaddes adama biz de söyleyemiyelim. Bu adam hakikaten bir islâm muharriri, bir Türk mu-harriri ise, mukaddesata, memleketin siyaseti-ne her vakit tecavüz edip durmasını. Matbuat gerçi serbesttir. Matbuat hürdür. Lâkin mem-leketin menafiini nazarı itibara almak mem-leketin siyasetini, diyanetini nazarı itibara al-mak itibariyle hürdür. Ananati takdir etmek şartıyla hürdür. İkinci mesele; bu matbuata bir veçhe vermek lâzımgelir. Matbuata bir veç-he verin. Zira bunlar pek ziyade ileri gidiyorlar. Sonra maarifimize de veçhe veriniz. Efendiler

bugün serbest tedrisat açıyoruz. Bugün bu serbest tedrisatta müderrislerin faziletinden isti-fade ettirmek için kadınlarla erkekleri tedrise celbediyorlar, kadınlar ile erkekleri yanyana tedris etmek istiyorlar. Oraya herkes gitsin. Fa-kat kadınlarla erkekleri yanyana cel-be çalışırlarsa bu, doğrudan doğruya çığırt-kanlık olur. Bunu âlemi islâmiyet kabul ede-mez. Bu kürsüden teklif ediyorum. Bu gibi hal-ler menedilsin. Maarif Vekâletinin muallim ve muallime derneklerini de tekrar ihya ettiğini işitiyorum. Rica ederim, bunu kabul etmiyelim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Tunalı Hil-mi de bu tâbirinizi kabul etmiyor. Şam'da Üm-müsevda denilen bir kadın... (Ayak patırdıları)

REİS — Efendim rica ederim, müsaade bu-yurun. Bu meseel ne ruznamede vardır. Bunun için ne bir takrir verilmiştir. Bendeniz ruzna-mede bulunan bir meseleden bahsedecekler zannettim. Halbuki bahis buyurdukları şeyde pek halklıdır. Fakat ya sual edebilirler veya is-tizah edebilirler.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Bir mebus arzu ettiği şeyi derhal kürsüye çıkar, söyler. Bun-da ruznameye tearuz yoktur.

REİS — Müsaade buyurun, bir Nizamnamei Dahili vardır ve orada musarahtır. Bunların bu meseleden mesul olan vekillerin huzurunda söylenmesi lâzımdır. Onlar da burada yoktur.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Efendim bu mese-le kanun meselesi değildir.

REİS — Daha iyi ya efendim, bunun için bendeniz...

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Müsaade eder-seniz bunun mütemmimi olarak bâzı şeyleri de bendeniz söyleyeceğim.

REİS — Müsaade ediniz.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Söylesin bu gi-bi şeyler; ezhanda teşevvüş vardır. Herkes bir türlü anlamış. Bunlara bir şekil verelim.

REİS — Efendim bugün bunları müazkere etmek için Hükümetin burada bulunması lâ-zımdır. (Çağırın sadaları) Çağıracağız.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Bir Nizamna-mei Dahili varsa bir de Nizamnamei Dinî var-dır. Bunun saiki da Nizamnamei Dinîdir.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Şimdi Heyeti Vekile gelmekle beraber biz yine sözüümüzi söyleriz. Heyeti Vekile gelir, kendisine aitse

cevap verir. Bizi ikna eder. Biz de otururuz yerimizde.

REİS — Rica ederim, siz söliyeceksiniz fakat kim dinliyecek?

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Heyeti Umumiye dinlesin. Bundan haberdar olsun.

REİS — Evet haberdar olmasın diyen yoktur. Bir dakika müsaade ediniz.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Reis Bey Heyeti Celile haberdar olsun. Heyeti Vekileye de haber verilsin, biz de bir taraftan söyleriz.

REİS — Çağırtalım. Gelsinler efendim.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Nedir Reis Bey, bir kabine karşısında mı bulunuyoruz?

REİS — Hayır efendim, onlar mesul vekillerinizdir.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Vekillerimizin burada ispatı vücudetmeleri lâzımdır. Biz onu bekliyecek derecede değiliz artık.

REİS — Efendim şimdi çağıracağız, gelinler, o zaman söylersiniz.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Müsaade ediniz, söliyeceğim.

REİS — Çok rica ederim söylemeyiniz diyen yoktur. Evrakı varideye mütaallik şeyler var. Onları bitirelim söylersiniz.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Heyeti Vekile hazır bulunduğu zaman ilk söz benim olmak üzere kabul ediyorum.

REİS — Müsaade buyurunuz, ilk söz sizindir efendim.

SALİH Ef. (Erzurum) — Şimdiki muavereleriniz dolayısıyla usul hakkında söz söliyeceğim.

REİS — Buyurun.

SALİH Ef. (Erzurum) — Zatiâlileri söz vermemek hususunu iltizam buyurmayınız, ârayı umumiye müracaat ediniz, eğer ârayı umumiye kabul ederse söylerler. Biz de dinleriz. Âraya müracaat etemksizin söz vermemek doğru değildir.

REİS — Bendeniz ne söz vermeyeceğim dedim, ne de başka türlü bir şey söyledim. Heyeti Vekile burada bulunsun, onun huzurunda müzakere edilsin dedim. Bunun gayrı şimdiye kadar bir muamele yaptık mı arkadaşlar rica ederim? (Hayır sesleri)

SIRRI B. (İzmit) — Bendenizin söliyeceğim şey; şimdiye kadar tecrübe olunan...

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Reis Bey müsaade ederseniz açık bir şey arz edeceğim.

REİS — Müsaade edin, Sırrı Bey söz aldı.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Ben de söz aldım.

REİS — Bakınız Sırrı Bey sözünden vazgeçti.

6. — İSTİZAHLAR

1. — *Bayazid Mecbusu Şevket Beyle rüfekaşının, Refet Paşanın beyanat ve salâhiyeti hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyasetiyle Hariciye, Dahiliye ve Maliye Vekâletlerinden istizah takriri*

REİS — Efendim, Heyeti Vekileden bir istizah takriri vardır; okunacak :

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Trakya'yı teeslülüne memur iken İstanbul'un vaziyeti âhiresi dolayısıyla İstanbul re'si idaresinde görünen ve Meclisi Âlinin kanaati, Kavanini mevcudesi hilâfında birtakım icraat ve harekâtda bulunduğu anlaşılan Refet Paşanın harekâtı vakıası muvacehesinde iltizamı sükût ile hiçbir muameleye teşebbüs etmedikleri Meşhudolan İcra Vekilleri Reisiyle Hariciye, Dahiliye ve Maliye vekillerinden zirdeki mevaddı istizah eyeriz :

1. — Refet Paşaya verilen salâhiyetin mahiyet ve derecesi şümülü ve bu salâhiyetin ne taraftan verildiği ve kendisine Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Başkumandanlık mümessilli unvanının tevehhindeki siyasi ve idari maksat ve gaye?

2. — Refet Paşa Heyeti Vekile Reisi tarafından Mecliste okunan talimat hilâfında, İstanbul'da bir Hükümet teşkil etmekte ve gazetelerdeki beyanatında da bu Hükümeti (Heyeti Vekilecik) unvaniyle tavsif etmekte olduğundan gerek bu tarzı tavsif ve gerek bu tarzı Hükümet paşayı müşarünileyhin mezuniyet ve salâhiyeti cümlesinden midir?

3. — Kanun vaz'ı ve mevzu kanunların tadil ve ilgası munhasıran ve yalnız Büyük Millet Meclisinin hukuk ve salâhiyeti cümlesinden iken Refet Paşanın Gümrük Resmi hakkındaki Kanunu tadil ve gümrük tarifesinde tenzilat icra etmesi ne suretle tefsir ve telif edilebilir ve buna karşı Hükümet ne vaziyet almıştır? Balâda serd edilen mevad hakkında tas-

rih edilen vekiller tarafından âcilen cevabı iza-
hat verilmesini teklif eyeriz.

17 Teşrinisani 1338

Bayezid	Bitlis	Erzurum
Şevket	Yusuf Ziya	Salih
Erzurum	Lâzistan	Canik
Süleyman Necati	Osman	Emin
Erzincan		İçel
Hüseyin		Haydar Lûtfi

2. — *Diyanbekir Mebusu Hacı Şükrü Be-
yin, Refet Paşanın, Gümrük tarifesinin tadil
edildiğine dair beyanatı hakkında Hariciye, Da-
hiliye ve Maliye vekâletlerinden istizah tavriri*

REİS — Efendim, bu istizah tavririnin
üçüncü maddesine tevafuk eden ikinci bir is-
tizah tavriri daha var. O da okunacak :

Riyaseti Celileye

11 Teşrinisani 1338 tarihli ve 29 numaralı
Tanin gazetesinde neşrolunan Refet Paşanın be-
yanatında Gümrük Tarife Kanununun bâzı me-
vaddını tadil ettiğini, piring, şeker, un, mar-
garin gibi eşya üzerinden alınan Gümrük Res-
mini tenzil eylediğini beyan etmektedir. Hükû-
matı mutlakada bile hükümdaran Heyeti Ve-
kilenin reyini almaksızın Kavanini mevzuayı
hotbehot tadil ve hükümden iskat etmek hak-
kına malik olmadığından Refet Paşanın ha-
reketi Meclisin hukuku sarıhasına tecavüz ol-
duğundan derhal azli icabederken Hükümetin
sükûtu, vaziyeti tasvip mânasını ifade ettiğin-
den keyfiyetin tasrihini Heyeti Vekile Riyasetin-
den istizah eylerim.

16 Teşrinisani 1338

Diyanbekir Mebusu
Hacı Şükrü

REİS — Efendim, her iki istizah tavriri
aynı mealdedir. Malûmuâliniz istizah tavrirleri
bilâmünakaşa reye vaz'edilir ve cevabı için
bir gün tâyin edilir. (Yarın sadaları)

Efendim bu istizah tavrirlerini kabul eden-
ler lûtfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmiştir.

Cevap için en yakın içtima olmak üzere Pa-
zartesiye kabul ediyor musunuz? (Yarın sesleri)
Fakat malûmuâliniz, Nizamnamei Dahilî mu-
eibince bir haftayı geçmeyinceye kadar cevap
için müddet vardır. Yani biz bir gün tâyin ede-
riz. Fakat o gün için Heyeti Vekile hazırlan-
mamış ise bir haftaya kadar müsaadesi vardır.

HASİB B. (Maraş) — Reis Bey bu mesele-
ye temas eder on gün evvel tavrirler vermiş-
tim. Heyeti Vekile bundan çoktan haberdar ol-
muştu.

REİS — Şimdi efendim cevap için Pazarte-
siyi kabul buyuranlar lûtfen ellerini kaldır-
sınlar. Pazartesi günü kabul edilmiştir.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Reis Bey,
usulü müzakere hakkında bir şey arz edeyim.

REİS — Neye dair?

ZİYA HURŞİD B. — Bu meseleye dair...

Efendim bu husus hakkında birçok sual tak-
rirlerimiz var. Onlar da bu istizaha mülhak ol-
sun. İstizah esnasında onlara da cevap versin-
ler.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Sual sahipleri
suallerini istizaha kalbediyorlar demek istiyor-
lar.

REİS — Efendim sual tavrirlerinden bahso-
lunuyor.

YUSUF ZİYA B. — Sual tavrirleri is-
tizaha mülhak oluyor.

REİS — Efendim öyle değildir. Müsaade
edin de arz edeyim : Arkadaşların verdikleri
sual tavrirleri bu istizahın mahiyetindedir.
Halbuki bu istizah olunca bittabi sual tavrirleri
de o istizahın içinde olur.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Hayır, bu
istizah meselesine aidolmayan sual tavrirleri
de; istizah Heyeti Vekileden olduğu için, on-
lar da istizaha dâhil olur.

REİS — Aynı meseleye dair olursa istiza-
ha kalbolunur diye bir kayıt yoktur.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Bir istiza-
ha diğer bir istizah zam ve ilhak edilemez di-
ye bir madde vardır.

REİS — Efendim, sual tavrirleri, bir isti-
zah tavririne temas eder ve aynı mesele için de
istizah olursa, istizah kuvvetli olduğundan ona
verilecek cevap ile suale de cevap verilmiş olur.

Efendim, arkadaşların on beş imzalı bir
tavrirleri vardır; okunacak.

Riyaseti Celileye

Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey gelmiştir.
Tetkikat ve tahkikat neticesinin bir celsei ha-
fiyede şimdi izah edilmesini teklif eyeriz.

Yozgad	Kângırı	İçel
Feyyaz Âli	Neşet	Haydar Lûtfi.

Kângırın	Erzurum	Kângırın
Ziya	Salih	Tahir
Sinob	Dersim	Kastamonu
Hakkı Hami	Mustafa	Besim
Yozgad	Maras	Bitlis
Bahrî	Hasib	Derviş
Yozgad	Bitlis	Gümüşane
Süleyman Sırrı	Yusuf Ziya	Mustafa

REİS — Efendim, tabii bu tavrı reyî âlinize vaz'etmek için samiinin salonu tahliye etmesi lâzımdır. Lütfen samiin salonu tahliye buyursunlar.

Hitamı Celse; saat: 1,40

(İkinci Celse hâfidir)

ÜÇÜNCÜ CELSE

Bed'i müzakerat; saat; 1,45

REİS — Reisisani Dr. Adnan Beyefendi

KÂTIPLER: Hakkı Bey (Van), Mahmud Said Bey (Muş)

7. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Memaliki müstahlasada Menhubat komisyonları teşkili hakkında kanun lâyhası ve Dahiliye, Adliye ve Kavanini Maliye encümenleri mazbataları*

REİS — Efendim, Çarşamba gününden kalmış menhubat komisyonlarının müzakeresine başlıyoruz.

MADDE 4. — Komisyonların mukarrefatı beş gün zarfında tarafeytinden birinin veya şahsı salisin itirazı üzerine komisyonun bulunduğu mahal meclisi idaresince tekrar tetkik olunur. İşbu kararlar katîdir. Her komisyonun bulunduğu mahal müddeiumumisi hukuku umumiyeyi muhafazatan müddeti mezkûre zarfında Meclisi idareye itirazdan tetkik talebini dermeyer etmeye salâhiyetdardır.

REİS — Dördüncü madde hakkında söz isteyen var mı?

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Reis Bey maddenin müzakeresi kâfi görülmüştü. nısabolmadığı için reye konulamamıştı.

REİS — Bu maddenin müzakeresi kâfi görülmüş, yalnız nısabolmadığı için reye konulamamış. Tadil tavrırlerini okuyoruz.

Riyaseti Celileye

Dördüncü maddede (işbu karar katîdir.)

yerine (Meclisi idare kararları katîdir) şeklinde tadilini ve ikinci fıkranın tayyini tekiif ederim.

Sinob
Hakkı Hami

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Maddenin aynen reye vaz'ım teklif eylerim.

Maras
Mehmed Hasib

Riyaseti Celileye

Dördüncü maddenin birinci fıkrasından sonra (İtiraz edilen mesailin meclisi idarede hini tetkikinde Menhubat Komisyonuna riyaset eden en büyük mülkiye memuru bulunmaz.) fıkrasının ilâvesini teklif ederim.

15 Teşrinisani 1338

Antalya
Ali Vefa

Riyaseti Celileye

Dördüncü maddenin fıkrâi ahiresinde hukuku umumiyeyi muhafazatan yalnız müddeiumumilere hakkı itiraz verilmiştir. Her mahallin müddeiumumisiyle, malmüdürü, evkaf ve eytam müdürleri ile Ziraat Bankasının ve emvali emriyeye vâzıulyed olan bilcümle devairi rüesanın da hakkı itirazı olduğu maddeye dercolunursa

daha muvafık olacağı reyindeyim.

Gazianteb

Abdurrahman Lâmi

Riyaseti Celileye

Birinci maddede ashabi meçhul kalanlardan dahi bahsedilmiş ve meselede gaip bulunması hukuku umumiyeye mütaallik bulunmuş olmakla hukuku umumiyeyi muhafazatan müddeiumumilere hakkı itiraz verilmesi pek tabiidir. Maddede katiyeti gösterilen mukarrarat atirazan mecalisi idarece ittihaz olunacak mukarrarattır. Halbuki müddeiumumilere verilen hakkı itiraz Menhubat komisyonları mukarraratına karşıdır. Binaenaleyh, maddede tenakuz yoktur. Aynen kabulünü arz ve teklif eylerim, efendim.

Kırşehir

Sadık

Riyaseti Celileye

Maddedeki, (Her komisyonun bulunduğu ilâ...) son fıkrasının tayyını teklif eylerim.

15 Teşrinisani 1338

Yozgad Mebusu

Süleyman Sırrı

Riyaseti Celileye

Dördüncü maddeye berveçhi âti fıkranın ilâvesini arz ve teklif eylerim, efendim.

(Gıyaben verilen kararlarda itiraz müddeti kararın tebliğinden itibaren cereyana başlar.)

Dersim

Abdülhak Tevfik

Riyaseti Celileye

Dördüncü maddede salâhiyeti kazaiye ile ierayı hükmedecek komisyon kararına vâkı olacak itirazın Meclisi İdarede tetkiki doğru değildir. Mahkemede tetkik olunur, suretiyle tadedilini teklif ederim.

Bayezid

Şevket

Riyaseti Celileye

Dördüncü maddenin ikinci fıkrası şeklinde olan (İşbu kararlar katidir) ibaresinden sonra (Bu kararların birer suretleri mahallî müddeiumumilerine de tebliğ olunur) fıkrasının ilâvesini ve (hukuku umumiyeyi muhafazatan) cümlesinin tayyını teklif eylerim.

15 . XI . 1338

Kırşehir

Müfid

Riyaseti Celileye

Menhubat komisyonlarına intihabedilecek heyetlere maaş veya muhassasat verileceğine dair kanunda bir sarahat yoktur. Muamelâti umumiyenin sureti salimede cereyanı için bunlara verilecek maaşa ait ve yedinci madde olmak üzere berveçhi âti maddei kanuniyeyi teklif eylerim.

Elâziz

Hüseyin

MADDE — Menhubat komisyonları reislerine bulunduğu kaza, liva, vilâyet Bidayet reisleri ve âzalarına da Bidayet âzaları maaşı verilir.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Müsaade buyurunuz izah vereyim.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim, bu maddeye taallük etmez, bunun hakkında nasıl söz verilebilir?

REİS — Hayır efendim, bu maddeye taalluku yoktur, Hüseyin Bey siz ayrı bir madde teklif ediyorsunuz.

ABDÜLHAK TEVFIK B. (Dersim) — Bendeniz takririmi izah edeceğim, Reis Bey.

NEŞET B. (Kangırı) — Efendim ne Encümeni Mahsus Mazbata Muharriri var, ne de Adliye Vekili vardır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Bu takrirler geçen içtimada izah edildi. Yalnız ekseriyet olmadığından madde reye konulamadı. Şimdi yalnız takrirler reye konacaktır.

REİS — Efendim, Nizamname sarihtir. Takrirler reye konurken sahibi takrir mücmelen izahat verebilir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Arkadaşlar takrirlerini verdikleri zaman izah ettiler.

ABDÜLHAK TEVFIK B. (Dersim) — Bendeniz izah etmedim efendim; fuzuli söylüyorsunuz.

Efendim malûmuâliniz bir mahkeme heyetne ait salâhiyet verilen bu komisyonlar, mukarraratını ya vicahen yeyahut gıyaben vereceklerdir. Vicahen verildiği takdirde alâkadar olanlar komisyon huzurunda bulunur, gıyabi verilen bir hükümde alâkadar olanlar mahkemede bulunamayacak, bunlar için olbaptaki mukarraratın tebliği icabeder ki, buna dair dördüncü maddede sarahat yoktur. Yani itiraz edecek adama ne gibi tebli-

gatta bulunulacağına dair maddede bir sarahat yoktur. Bendeniz bir takrir veriyorum. Giyaben sâdir olacak kararlar alâkadar olan kimselere haber verilsin. O da itirazatta bulunsun, maksadım budur. Kabul edilirse ne âlâ...

(Abdülhak Tevfik Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Abdülhak Tevfik Beyin bu takririni nazarı dikkate alanlar lûtfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

(Hakkı Hami Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Efendim Hakkı Hami Beyin takririnde iki eihet vardır. İkisini de ayrı ayrı reye koyacağım. Birisi (İşbu kararlar katîdir) yerine (Meclisi idare kararları katîdir) diye tashih edilmesini istiyor. Bir kere bunu kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Diğeri de ikinci fıkranın tayyını teklif ediyor. Fıkranın tayyını kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmedi.

(Gaziantep Mebusu Abdürrahman Lâmi Efendinin takriri okundu.)

SALİH Ef. (Erzurum) — Evkafa taallük eden birçok meseleler vardır.

REİS — Anladım efendim ama... Abdürrahman Lâmi Efendinin takriri anlaşıldı mı? (Anlaşıldı sadaları) Evkaf ve Eytam müdürlerine de tetkik hakkı verilsin diyorlar. Bunu nazarı dikkate alanlar lûtfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

(Antalya Mebusu Ali Vefa Beyin takriri okundu.)

REİS — Bir fıkranın ilâvesini teklif ediyor.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Encümen namına arz edeyim, talimatta yazılacak. (Kavaidi umumiye'den sesleri)

REİS — Efendim bâzı arkadaşlar kavaidi umumiyedendir, diyorlar. Fakat bendeniz takriri reye koymak mecburiyetindeyim. Takriri kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Bayezid Mebusu Şevket Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Bu takrir maddeyi tamamen değiştiriyor. Eğer nazarı dikkate alınrsa tabii encümeneye gidecektir. Yani «Meclisi idare» yerine «Mahkeme» ikame ediliyor. Nazarı dikkate alanlar lûtfen ellerini kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır. İki takrir daha vardır. Birisi Maraş Mebusu Hasib Beyin, diğeri Kırşehir Mebusu Sa-

dık Beyin takriridir. Maddenin aynen reye konmasını teklif ediyor. Tadil takrirleri kabul edilmediğinden maddeyi aynen reyinize vaz'edeceğim.

(Dördüncü madde tekrar okundu.)

YASİN B. (Gaziantep) — Encümenin kabul ettiği oraya yazılmamıştır. (İşbu tetkik olunan kararlar katîdir) diye encümen kabul etmiştir.

REİS — Efendim encümen bir sehvi müretibolduğunu söylüyor. O halde bu maddeyi (İşbu tetkik olunan kararlar katîdir) suretinde tashih etmek lâzımdır. Yani bu, tadil değildir. Yanlış yazılmıştır. Onun için maddeyi musahhah surette reyinize vaz'edeceğim. Maddeyi musahhah surette kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Madde kabul edilmiştir.

MADDE 5. — İktisabı katiyet eden komisyon mukarraratı zabıtaca icra olunur.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim iktisabı katiyet eden mukarraratın zabıtaca icra edileceği mezkûrdur. Zabıta denilince polis hatıra gelir, jandarma hatıra gelir. Sonra zabıtanın bu mukarraratı sureti icrasına dair de elde bir şey yoktur. Onun için bir kanun mu neşredeceğiz? Veyahut bir talimatname mi neşredeceğiz? Zabıtaca icra olunur yerine, İlâmatın usulü icrasına dair bir Kanun vardır. İcra memurları da vardır. İcra dairesine tevdi edilir. Orası hükmü derhal icra eder. Onun için bir tadil takriri takdim ediyorum. «İktisabı katiyet eden komisyon mukarraratı kanunu mahsusa tevfikan icra memurları tarafından infaz olunur.» Bu suretle işi müşevveşiyetten kurtarırız. Sonra birtakım suiistimalâta da sebebiyet verecektir. Maddenin bu yolda tadilinin kabulünü rica ediyorum.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, benleniz «iktisabı katiyet eden komisyon mukarraratı» denilince komisyon mukarraratının iktisabı katiyet edeceği mânasını anlıyorum. Onun için komisyonun iktisabı katiyet eden mukarraratı... suretinde maddenin tashihini rica ederim. (Hayır sesleri)

NAFİZ B. (Canik) — Efendim, bu kararların zabıtaca icra edilmesi mahzurludur. Ümid edilen netayici istihsal etmek imkânı yoktur. Malûmuâlinizdir ki, hidematı hukukiye icra memurları tarafından infaz olunur. Mahkûmualeyh mahkûm olduğu parayı, borcunu vermezse, icra memuru icra reisinin emriyle hapse de

tahvil edebilir. Halbuki zabıta tarafından icra edilecek denirse evvelâ zabıta bu parayı istemekle iktifa eder. Eğer mahkûmualeyh vermeyecek olursa zabıta ne yapabilir? Hapsedemez, evine girip eşyasını alamaz, sokakta tutup malını satmak zabıtanın elinden gelmez. Binaenaleyh bu karar atalete mahkûmdur. Zabıta sokakta tutar, hükümete kadar getirir, medyun, mahkûmualeyh parayı vermezse zabıtanın hiçbir şey yapmak elinden gelmez. Binaenaleyh icra memurları..

YASİN B. (Gazianteb) — Kuyut ve şurut mevcuttur.

NAFİZ B. (Devamla) — Mahkûm parayı vermezse hapseder, emvalini haczeder. Müraعات edilir, emvali satılır ve karar infaz edilir. Şu halde Hakkı Hami Beyin teklifi veçhile maddenin tashihi lâzımgelir. İcra memuru tarafından infaz edilir denmelidir.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim, bu maddenin aynen kabulü taraftarıym. Nafiz Bey arkalaşımız icra memurları vasıtasıyla olsun diyorlar ki, bu matlubolan sürati her halde tas'ibe sevk etmektir. İcra memurunun, mübaşirlerinin gitmesine, gelmesine, mahkûmun arkasından koşmasına bedel, maddede olduğu gibi komisyon mukarreratı zabıtaca icra olunur şekli daha ziyade sühuleti mucibolur. Maddenin aynen kabulünü teklif ederim.

ABDÜLHAK TEVFİK B. (Dersim) — Efendim, bendeniz adliyeciy olduğum halde daima erbabi masalâhten iştiriyordum ki, biz de mukabeleten tabii âmin diyorduk. Gerek Hakkı Hami Beyin ve gerekse Nafiz Beyin matalâatı hukukiyelerine teşekkür ederim. Doğrudur. Bu hususta isabet buyurdıklarına kaaniim. Fakat bizim Usulü Muhakemat Kanunumuz malûmdur. Halihazırdaki mahkemelerimizin mecbur kaldığı kuyut ve merasime göre hareket etmek suretiyle hükmü kolay kolay icra etmek mümkün değildir. Bu kanunun ruhunda en ziyade mündemicolan bir hakikat, idari bir hakikattir. Binaenaleyh bu karar ve mukarrerat ita olunur olunmaz zabıtaya verilirse zabıta bunu derhal ifa ve infaz eder. Alâkadar olan kimseleri hapseder. Binaenaleyh bunu diğer mahkemeye havale edip icra memuruna vermektense zabıtaya havale etmek daha doğrudur.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Reis Bey encümenden bir şey sormak istiyorum.

REİS — Buyurun..

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Encümen zabıtanın icrası hususunda ısrar ettiğine nazaran, zabıta hangi kanuna tevfikan hareket edecektir?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Tahsili Emval Kanununa tevfikan.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Yoksa eski usul sopa ile mi tahsil edecektir?

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim bir madde vardır ki; talimatname yapılacaktır diyor.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Buna hacet yoktur.

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim alelacele, müstacelen müzakere olunan bir kanunda....

BİR MEBUS BEY — Alelacele, müstacelen, ne biçim şey?...

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim alelacele müstacelen ikisi birbirinin aynı değildir. Bunun mânayı istilâhisini de bundan anlayınız. Müstacelen müzakere edilen bu kanunun mânasından ayrı ayrı vâkıf oldunuz ki, bundan maksat; yüzüstü kalan işleri müstacelen halletmek ve sürat ve emniyetle istihsal etmek lâzımdır. Yani daha ziyade halka doğru gidilmiş, bendenize bu adli ve idari bir kanun şeklindedir ve bendeniz bunu böyle telâkki ediyorum. Şimdi dördüncü maddede görüyoruz ki; beş gün zarfında hakkı itiraz kaydıyla bu müddeti tahdid ediyoruz. Beş gün zarfında itiraz etmiyen bir adamın bin liralık bir hakkını iptal ediyoruz ve işi süratle görmek noktai nazarından buna Meclisi Âliniz karar vermiştir. Şimdi mademki kararlar katidir, onun infazı cihetine geliyoruz, onu da zabıtaca icra olunur diyoruz. Fakat zabıtaca ne suretle icra olunacak? Zabıta, esasen zabıtai adliyedir. Hükümetin maiyetindeki memurlardır. Eğer İcra Kanununa tevfikan icra memurlarına yaptırmak lâzımgelirse bu, mahazirden âri değildir. Bu suretle olursa sürat kaybolur. Sonra bunun için ayrıca masarif de olacaktır; zannederim. Zaten altıncı madde mucibince buna dair bir talimatname yapılacaktır. Talimata bunu sokarlar ve zabıta aynı zamanda Tahsili Emval Kanunu mucibince tahsil edebilir. Onun için bendeniz maddenin aynen kabulünü teklif ediyorum. Bu maddeyi birtakım esasat ile deği-

tirecek olursak kanunun ruhunu değiştirmiş oluruz.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Beyefendi, hilâfı usul bir şey için Kanunu Cezada bir fıkra vardır. Böyle bir talimatla hangi Hükümet bir adamı deynini tesviye etmediği takdirde hapsedebilir? İera bu hapsi yapacaktır ve bu salâhiyeti zabıtaya nereden verdiniz?

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Heyeti Celile bunu kabul ederse bu da kanun olur. Hilâfı usul Hapis Kanunu gibi bu da aynı suretle Meclisi Âlice kabul edilince bir kanun olur. Çok rica ederim, Heyeti Umumiyenin kararına iktiran eden bir kanun, kanun olmaz mı? Bittabi bu da bir kanundur.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Zabıtaca İera Kanunu-na tevfiikan İera olunur demeli.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim encümen maddenin aynen kabulünde musırdır. (Reye, sesleri)

REİS — Madde hakkında başka söz alan yoktur. İki tadil takriri var. Onları okuyacağız.

Riyaseti Celileye

İşbu maddede kelimatın tertibinde bir zaif ve iğlâk vardır. Binaenaleyh mezkûr maddenin berveçhi âti yazılmasını teklif eylerim.

Yozgad

Süleyman Sırrı

Madde 5. — Komisyonun iktisabı katiyet eden mukarraratı zabıtaca İera olunur.

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin berveçhi zir tadilen kabulünü teklif eyleriz.

Sinob

Canik

Hakkı Hami

Nafiz

Madde 5 : İktisabı katiyet eden komisyon mukarraratı kanunu mahsusuna tevfiikan İera memurları tarafından İera olunur.

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin berveçhi zir tadilini teklif eylerim.

Madde 5 : İktisabı katiyet eden komisyon mukarraratı İera Kanununa tevfiikan zabıtaca İera olunur.

Bolu

Şükrü

REİS — Efendim şimdi üç tadil teklifi var. Bunlardan birisi ifadeye mütaalliktir ve vuzuh içindir.

(Süleyman Sırrı Beyin takriri tekrar okundu)

Diğer teklif de Bolu Mebusu Şükrü Beyindir.

(Bolu Mebusu Şükrü Beyin takriri okundu)

(Hakkı Hami Beyin ve Nafiz Beyin takririni tekrar okundu)

Efendim Hakkı Hami Beyle Nafiz Beyin birinci fıkra hakkındaki bu tadilini nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

Sonra efendim, ikinci fıkranın tadili teklif ediliyor. Bu takrirdeki ikinci fıkrayı nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın, nazarı dikkate alınmamıştır.

Efendim öyle ise maddeyi aynen reyinize koyuyorum. Madde hakkındaki tadil takrirlerini reyinize koydum, kabul edilmedi. Onun için beşinci maddeyi tekrar okutuyorum.

(Beşinci madde tekrar okundu)

Efendim beşinci maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, beşinci madde kabul edilmiştir.

Madde 6. — Azanın keyfiyeti intihabı ve komisyonların sureti teşkili ve vazifelerinin surci ifası Adliye ve Dahiliye Vekâletlerince kaleme alınacak bir talimatname ile tâyin olunur.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim emvale taallûk ediyor. Maliye Vekâletinin ismi de olması lâzımdır. Adliye, Dahiliye, Maliye denilmesi lâzımdır.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim bu maddede son kelimeler benim son derecede nazarı dikkatimi celbetti. Bilhassa Encümeni Mahsusun Mazbata Muharriri olan Ziya Hurşid Beyin nazarı dikkatini celbederim. Bu altıncı maddenin başındaki üç kelimeyi son fıkradaki talimatla kabili tevfiik görmedim. Hâkimiyeti Milliye hususunda her hangi bir meselede kendisini gayet hassas gösteren Ziya Hurşid Beyefendi; halkın intihabedeceği bir şeyi nasıl Hükümet tesbit eder, nasıl bunları Hükümet tâyin eder? Azanın keyfiyeti intihabına ne suretle karışıyor? Çok rica ederim, bir takrir veriyorum. Bu kelimelerin tayyını teklif ediyorum.

REİS — Efendim başka söz istiyen yok. İki tadil takriri var. Onları okuyorum. Süleyman Sırrı Beyin tadil takriri.

Riyaseti Celileye

İşbu altıncı maddeye Dahiliye kelimesinden sonra Maliye kelimesinin de ilâvesini teklif ederim.

18 Teşrinievvel 1338

Yozgad

Süleyman Sırrı

Riyaseti Celileye

Şifahen arz ettiğim veçhile altıncı maddenin iptidasındaki üç kelimenin, yani (âzanın keyfiyeti intihabı) kelimelerinin tayyını teklif ederim.

18 Teşrinievvel 1338

Gazianteb

Yasin

REİS — Efendim Gazianteb Mebusu Yasin Bey, üç kelimenin tayyını teklif ediyor. Yani (âzanın keyfiyeti intihabı) kelimelerinin tayyını teklif ediyorlar. Sonra bir de orada (ve o) vardır. Tabii bu kelimeler tayyedilirse o da kalkar.

RASİH Ef. (Antalya) — Üçüncü madde zaten o maksadı temin etmiştir.

REİS — Efendim bu altıncı maddeden (Âzanın keyfiyeti intihabı) kelimelerinin tayyını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

(Süleyman Sırrı Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Dahiliye Vekâletinden sonra (Maliye) kelimesinin ilâvesini teklif ediyorlar.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim bu, emvale de taallük ediyor. Zabıta tahsili emval Kanununa tevfikân hareket edecektir. Binaenaleyh Maliye Vekilinin de ilâvesi lâzımdır.

REİS — Efendim Süleyman Sırrı Bey Maliye Vekâletinin buraya ilâvesini teklif ediyorlar. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

(Altıncı madde tekrar okundu.)

REİS — Efendim maddeyi aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Madde kabul edilmiştir.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Efendim yedinci madde olmak üzere bir takririm vardır.

Riyaseti Celileye

Menhubat komisyonlarına intihabedilecek heyetlere maaş veya muhassasat verileceğine dair kanunda bir sarahat yoktur. Muamelâtı umumiyenin sureti salimede cereyanı için bunlara verilecek maaşa ait ve yedinci madde olmak üzere

berveçhi âti maddei kanuniyeyi teklif eylerim.

Elâziz

Hüseyin

Madde : Menhubat komisyonları reislerine bulunduğu kaza, liva ve vilâyet Bidayet reistleri ve âzalarına Bidayet âzaları maaşı verilir.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Efendim izah ediyim. Beyefendiler, Menhubat komisyonlarına birer âza intihabolunacak, esasen birinci madde kabul edildiğinden onun hakkında söz söylemek bendenize zaittir.

Bunları parasız bırakmak, zaunederim, bu işi sürüncemeye bırakmak demektir. Bu üç kişiden ibaret olacaktı. Bu Menhubat komisyonları âza ve reislerine bir maaş vermezseniz neden vazife ifa etsin? Bendeniz anlamıyorum.

YASİN B. (Gazianteb) — Hasbel hamiiye...

HÜSEYİN B. (Devamlı) — Hasbetenlillâh kimse ifayı vazife etmez. Öyle şey yoktur. Her şey para mukabilinde, hizmet para mukabilindedir. Parasız bir şey olamaz. Parasız iş görenler mesul edilemez. Hasbetenlillâh oldu mu, mesuliyet de yoktur. Mesuliyet olmazsa bu işler de olmaz. Rica ederim, bunları nazarı dikkate alarak bunlara para veriniz. Maaşsız iş olmaz.

SALİH Ef. (Erzurum) — Arkadaşlar Hüseyin Beyin teklifi gayet doğrudur. Gerçi bu Menhubat Komisyonu meselesinde Ayşe'yi evlendirdik, Ahmed'i gerdeğe koyduk. Mesele alındı saltı. Bir şey kalmadı. Fakat her ne olursa olsun bir kere düşünelim. Dünyada kim babasının hayrına işini, gücünü bırakır da sabahdan akşama kadar gider, komisyonda bedava çalışır? Ya suiistimal edecek, galacak veyahut başka bir fenalık yapacak. Vaktiyle emvali metrûke komisyonlarında bu gibi âzalara bir ücret verilmişti. O vakitki talimatname vardır. Binaenaleyh onu kabul edelim, hiç olmazsa bu komisyonların reislerine bir lira ve âzalarına altmışar kuruş verilsin ve bu iş de bu suretle kanun dairesinde cereyan etsin. Parasız olduğu surette hırsızlık mutlaktır, mutlaktır, mutlaktır.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim bu fevkalâde işler, fevkalâde zarar ve ziyan görmüş memleketlerde çiğeri yanmış insanların çiğeri-nden kopacak komisyonların yapacağı bir iştir. Hırsızlık görmüş, fenalık görmüş, kıtal görmüş, zarar ve ziyan görmüş, ezilmenin ve sürülmenin ne demek olduğunu tanımış insanların içerisinde

den doğmuş bir insan tasavvur edemem ki bir fenalık yapım vazifesini suiistimal etsin ve bundan para alsın. Rica ederim belediye âzalarına, meclisi idare âzalarına para veriyor muyuz? Hüseyin Beyin bu teklifi zannediyorum ki, şu Menhubat Komisyonu Kanununun esbabı mucibesiyle ve şimdiye kadar kabul ettiğimiz maddeleriyle kabili telif değildir. Bu komisyonun bir de varidatı faslı yoktur ki, oradan alalım da buraya verelim. Bendeniz maaşatı zait görüyorum. Ve bugün Türkiye'de ifayı hizmet eden memurların para mukabili çalıştığına değil, fedakârlık yaptığına kaanım. Çok rica ederim, hepimizin aldığımız maaşları biliyoruz. Eğer maaş, ihtiyacatın temini için veriliyorsa bugün ben zannediyorum ki, hiçbir memurun hayatı ihtiyacatı temin edilmiyor. Hepsi fedakârlık, hepsi hamiyet olmak üzere ifayı vazife ediyorlar. Para meselesi zaittir.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim, Heyeti Vekilede tanzim edilen bu lâyihai kanuninin gerek oradaki müzakeresinde ve gerek encümünde müzakeresinde biz böyle bir şey düşünmedik. Çünkü, malûmuâliniz meclisi idare âzaları, belediye âzaları bilâmaaş ifayı hizmet ediyorlar. Ve memleketimizi hepimiz tanıyoruz. Biliyoruz. Memleketimiz bu gibi şeylere hahşger ve teşnedir. Hasbelhamiye çalışırlar. Yalnız Heyeti Aliyenin, Elâziz Mebusu Hüseyin Beyin, Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin takriri üzerine kanaatini şu merkezde gördük ki, o da: Bu âzalar işini gücünü bırakarak evrak tetkik ediyor, karar veriyor. Bunun için kendilerine bir miktar da para verilmesine bendeniz kanaat getirdim. Binaenaleyh, yedinci maddeyi teklif ediyorum. Âzanın her birine hakkı huzur olarak dört lira verilir.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — İfayı vazife müddetince.

ZİYA HURŞİD B. — Tabî efendim. Hakkı huzur verilir diyoruz. (Yevmiye bir lira sadaları)

YASİN B. (Gazianteb) — Efendiler, bu kabul ettiğimiz kanunun ikinci maddesinde Menhubat komisyonları reisinden maada, altışar âzadan terekkübeder dedik. Çok rica ederim; tasavvur buyurunuz komisyon altı âzadan terekkübediyor. Ve iş çok olan yerlerde de bu komisyonlar taaddüdedecektir. Eskişehir'den İz-

mir'e, Akdeniz kıyılarına kadar zannedirim yüz kadar kaza vardır, altışar kişiden altı yüz kişi eder, bu da bir ordudur. Rica ederim, bu parayı nereden vereceğiz?

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Haksız taraftan alır veriz.

YASİN B. (Devamla) — Öyle bir şey tasavvur ediniz ki, iki kişi arasında dâva var. İkisi de mutazarrır olmuş, çoluğu çocuğu gitmiş ve malı gitmiş ve bunun elinde bir ineği kalmış farz edelim. Bu ineği birinden alıp diğerine vermek için nasıl oradaki oturanlara bu kadar para verir. Bu dinî, milli bir meseledir, fedakârlık meselesidir. Para meselesi değildir. Eğer biz hüsnüniyetle yapmış olduğumuz kanunlarda böyle mesuliyete istinadeden bir vazife tahmil etmezsek yüz bin lira verseniz yine faidesizdir. Biliyorsunuz ki, efendiler; para ile insan iş görmez. Hamiyetle iş görür. Diyanetle iş görür. Pek çok rica ederim, bugün vilâyatı müstahlâsada bu komisyonların adedi beş olsa, on olsa belki Meclisi Âli bunlara para verir, fedakârlık yapar.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — İşbaşında mesul insanlar lâzımdır.

YASİN B. (Devamla) — Altışar âzadan terekkübeder, diyoruz. Eskişehir'den İzmir'e kadar kaç kaza vardır? düşününüz, her kazada mutlaka bir komisyon olacaktır. Hattâ kifayet etmezse taaddüdedecektir. Binaenaleyh, bu hesapça vasatı beş yüz kişi olacak. Bu beş yüz kişiye hakkı huzur olarak ne vereceğiz? Ben zannediyorum ki, bunlar sabahtan akşama kadar çalışacaktır. İş çoktur. Bendeniz zait görüyorum. Bu maddenin lüzumu yoktur. (Olmaz sadaları)

LÜTFİ B. (Malatya) — Bu muvakkat komisyonlar âzalarına maaş veya ücret verilmek meselesi lüzumundan fazla mevzuubahsoldu. İdare meclisleri, belediye meclisleri vazaifi umuniyei milliyeye mütaallik bu kadar mesail ile meccanen ve fahrî olarak senelerle meşgul oluyorlar. Bunlar bu vazifeleri hamiyeten ifa ettikleri ve maaş almadıkları halde iki üç aylık muvakkat bir zaman için kendi memleketlerinin menafiine mütaallik bir meselede hamiyeten ifayı vazife edecek olan adamların hâmiyetini neden nezediyoruz ve bunlara birer lira, yarımşar lira para vermeyi mevzuubahsediyoruz? Rica ederim. Bunlar da aynı şeylerdir. Fahri-

yen bakarlar, bundan dolayı da Hazineye beyhude yere bir masraf açılmış olmaz. Bunun için teklif edilen maddenin reddini teklif ederim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, bu intihabedilecek zevat memleketin eşrafından, ileri gelenlerinden olacaktır. Yani bunlar umumiyetle iş gücü sahibi olan insanlardır. İşini terk edecek, dört ay bu işin peşinde koşacak, aynı zamanda vazifede terahi gösterirlerse tecziye edilecek, suizanna da mâruz kalacaklar. Bunun için yalnız âzanın ücreti değil, bunun kırtasiyesi var, müteferrikası var. Tabii bir daire olacak. Binaenaleyh bir masraf olacak. Yasin Bey biraderimiz yüz kaza hesabettiğine göre yevmiye 1 800 lira olacaktır. Bu paranın verilmesi lâzımgelir. Bu vazife meccanen ve mütemadiyen dört ay deruhde edilemez. Hamiyet karnı doyurmaz. Suiistimal çoğalır. Onun için bendenize bu ücretin verilmesi zaruridir.

LÜTFİ B. (Malatya) — Belediye âzalarına da maaş verelim öyleyse.

REİS — Efendim, başka söz istiyen yok. buna dair üç taktırir var. Esas taktırir bir defa okundu. Malûmuâliniz bu taktırir Hüseyin Beyin taktıriri idi.

(Elâziz Mebusu Hüseyin Beyin taktıriri tekrarak okundu.)

REİS — Bundan başka iki tadil taktıriri daha var.

Riyaseti Celileye

Menhubat Kanununa berveçî âti maddenin ilâvesini teklif eylerim.

Madde 7. — İşbu komisyonları terkibeden zevata verilecek ücreti huzur miktarı talimatı mahsusasında tâyin olunur.

Canik	Marsin
Şükrü	Ziya

Riyaseti Celileye

Madde 7. — Âzanın her birine ücreti bazur olarak birer lira verilir.

Lâzistan
Ziya Hurşid

YASİN B. (Gaziantep) — Hangi bütçeden verilecektir? İzah buyursunlar.

REİS — Efendim, müsaade buyurun, hangi bütçeden verileceğini yazmak lâzımdır.

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim, bu maddeyi Adliye Vekili ile beraber hazırladık. Masarifi gayrimelhuzadan verildikten son-

ra bu vârit değildir. Maliye Vekilinin sözüdür bu.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Bendeniz kanunun son maddeleri müzakeresine yetiştim. Bittâbi diğer maddeler hakkında arzı malûmat edemeyeceğim. Bu komisyonlara her kazada lüzum olmayacağını zannediyorum. Fakat bâzı mahallerde de iki üç belki beşe kadar komisyon teşkil etmek icabedecektir. Komisyon âzalarına ücret verilip verilmemesi meselesi mevzuubahsoldu. Memleket henüz düşmandan istihlâs edilmiş, birçok sarıntılar geçirmiş ve oralarda bulunan halkın işleri pek çoktur. Bu gibi vatani ve millî vazifelerle fahrî olarak meşgul olacak ve bu bapta hizmet edecek erbabı hamiyet memleketimizde pek çok olmakla beraber henüz düşman çizmelerinin altından kurtulan hamiyetmendannın ne kadar çok işleri bulunacağını da unutmuyalıyım. Bunlara araba parası karşılığını sayın, orada sarf edeceği zamana ait kazancının mukabili sayın, her halde bir şey vermek lâzımdır. Bu para verilmediği takdirde suiistimal olacağını bendeniz zannetmiyorum. Yalnız bunlar kendi menfaatlerinden, kendi ticaretlerinden geri kalırlar. Hiç olmazsa o günkü masarifi mübremelerini vermek lâzımdır. İş çoktur. Komisyonlara bilhassa bâzı merkezlerde pek büyük işler tevdi olunacaktır. Bunlardan reis ve âza olarak bulunacak zevat eğer memurini muvazzafadan ise saati mesai haricinde çalışacaktır. Yoksa saati mesai dâhilinde bu vazifeye bakamazlar. Memurini muvazzafadan olmadığı takdirde her halde bir ücret vermek lâzımdır.

Şükrü B. (Bolu) — Reis, her halde memurini muvazzafadandır.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Bunun için bendeniz bu cihetlerin takdirini Heyeti Celilenize bırakıyorum. Memurini muvazzaftan ise saati mesai haricinde çalışmak mecburiyetindedirler. Çünkü iş çoktur. Memlekette yeniden teşkilât yapılıyor, kuyut tesis ediliyor, inzibat tesis ediliyor. Bir kaymakam bir mutasarrıf sabahtan akşama kadar doğru dan doğruya kendisine aidolan vazife ile meşgul oluyor, akşamdan sonra riyaset edebilir. Onun için memurini muvazzafadan olduğu takdirde birer lira, olmıyanlara ikişer lira, yerine göre ve hattâ tensip buyursanız bunun miktarının takdirini de Heyeti Vekileye bırakınız.

Meselâ her kâzadaki vaziyet bir değildir. İzmir şehrindeki bir âza mutlaka bir araba ile gitmek mecburiyetindedir. Tramvay ile gitmiş olsa bile mutlaka yevmiye yarım lira, bir lira sarf etmek mecburiyetindedir. Küçük kazalarda böyle değildir. Bunun için esas itibariyle her halde ücreti huzur vermek lâzımdır. Bunun miktarı ile kimlere verileceğini Heyeti Vekileye havale buyurunuz. Mahalli sarfına gelince; bu masarifi gayrimelhezaya sığmaz. Masarifi gayrimelhuza buna çok dar gelir, esasen emvali metruke işleri muvazene haricinde, malûmuâliniz bir kanunu mahsus ile tedvir olunur. Masarifi mütâhakkıkası ayrı kaydolunur. Hasılatı sâfiyesi ondan sonra eşhas hesabına irat alınabilir ve bu emvali metruke masarafından verilebilir. Muvazenei umumiyyeye de bâr olmaz. (Doğru sadaları) Tensip buyurursanız maddeyi Muvazenei Maliye Encümenine veriniz. Şimdi üç beş dakikada tesbit ederiz.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Efendim Hükümet tâ-yin etsin.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Pekâlâ. Esasını kabul buyurursanız Heyeti Vekile bir talimat yapar.

REİS — Efendim teklif edilen maddeler bunlardır. Başka reye konulacak şey yoktur.

MADDE 7. — İşbu komisyonları terkiyeden zevata verilecek ücreti huzur miktarı talimatı mahsusasında tâyin olunur.

REİS — Efendim Şükrü Beyin bu teklifini yedinci madde olarak kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Yedinci madde olarak kabul edilmiştir.

Efendim 8 ve 9 neu maddeleri okuyoruz.

MADDE 8. — İşbu kanun tarihi neşrin-den muteberdir.

MADDE 9. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Adliye ve Dahiliye vekâletleri memurdur.

REİS — Efendim zannediyorum ki dokuzuncu maddede Maliye Vekâletinin de memuriyeti lâzımdır. (Doğru sadaları)

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Demin takirim reddedildi.

REİS — O geçti efendim şimdi sekizinci madde :

İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

REİS — Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 9. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Adliye, Dahiliye ve Maliye Vekâletleri memurdur.

REİS — Dokuzuncu maddeyi bu şekilde kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Kanunun heyeti umumiyesini tâ-yini esami ile reye koyacağım, para sarfına taallûk ediyor. (Tâ-yini esamiye mahal yok sadaları)

Efendim müsaade buyurun; zaten on beş imzalı tahrir vardır. Tâ-yini esami ile reye vaz'ını teklif ediyor.

Riyaseti Celileye

Usul ve Kavanini mavzuai adliyemizin fevkinde bir teşkilât demek olan Menhubat Kanununun heyeti umumiyesinin tâ-yini esami ile reye vaz'ını teklif ederiz.

18 Teşrinisani 1338

İçel	Genç
Ali Haydar	Hamdi
Trabzon	Kırşehir
Hafız Mehmed	Müfid
Antalya	Karahisarı Sahib
Halil İbrahim	Mehmed Şükrü
Erzurum	Yozgad
Salih	Feyyaz Âli
Canik	Üsküdar
Emin	Hüseyin Hüsnü
Kastamonu	Bitlis
Hulûsî	Resul
Lâzistan	İstanbul
Abidin	Ahmed Şükrü
Adana	İçel
Mehmed Sabri	Hüseyin Şevki

REİS — Binaenaleyh reylerinizi istimal buyurunuz. Kabul edenler beyaz etmiyenler kırmızı rey verecektir.

(Âra istimal edildi)

8. — BEYANAT

1. — *Müdafaai Milliye Vekili Kâzım Paşanın Ankara'ya avdeti münasebetiyle beyanatı*

MÜDAFAAI MİLLİYE VEKİLİ KÂZIM PŞ. (Karesi) — Bir buçuk aydan beri orduda asker evlâtlarınız ve zâbitan kardeşleriniz arasında bulundum. Teftiş ettim. Kendilerinin her uğradığım yerde Meclisi Âlinize karşı muhabbetlerinin arzını rica ettiklerini arz ediyorum.

(Teşekkür ederiz sadaları) Hepsi arzı hürmet ediyorlar. Ordunun ahvali sıhhiyesi de iyidir. Muharebelerde olduğu gibi bu anda da yine aynı şevk ve heves ile çalışıyorlar. Bunu da arz ediyorum. Ordu, zafer hatırası olmak ve Mebusanı Kirama takdim edilmek üzere birer de tüfek gönderilmiştir. Onları da takdim edeceğim.

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Efendim, bir meseleyi Heyeti Âlinize arz etmek için hafi celse akdini teklif ediyorum.

REİS — Samiin lûtfen salonu tahliye etsin.

(Celsei hatiyeye geçilmiştir.)

(Dördüncü Celse hafidir)

BEŞİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 00

REİS — Reisisani Doktor Adnan Beyefendi

KATIPLER : Hakkı Bey (Van), Mahmud Said Bey (Muş)

REİS — Celseyi açıyorum.

2. — *İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Beyin, Halife Vahidüddin Efendinin bir İngiliz harb gemisine binerek İstanbul'dan ayrılmış olduğuna dair beyanatı*

İCRA VEKİLLERİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Arkadaşlar, dün geç vakit İstanbul'da bulunan Refet Paşa Hazretlerinden aldığım 17. XI. 1338 tarihli bir telgrafı zatiâllerine arz ediyorum.

2. — *Halife Vahidüddin Efendinin saraydan gaybubet ettiğine dair Refet Paşadan mevrut telgraf.*

İcra Vekilleri Reisi Rauf Beyefendi Hazretlerine Vahidüddin Efendi bu gece saraydan gaybubet eylemiştir. İstanbul Kumandanını ve polis müdürünü tahkikata ve tedabiri lâzime ittihaz için saraya gönderdim. Alacağım malûmatı ayrıca arz ederim. Refet

3. — *Halife Vahidüddin Efendinin İngiliz himayesini ve İstanbul'dan başka yere naklini Harington'dan talebettiğine dair Refet Paşadan mevrut telgraf*

RAUF B. — Aynı tarihte Refet Paşa Hazretlerinden aldığım bir telgrafta - ki aynen arz edeceğim - şöyle malûmat veriliyor.

Heyeti Vekile Riyasetine

Harington'dan şimdi aldığım mektubun ve

melfuf beyannamenin suretlerini berveği zir arz ediyorum. Beyannamenin ajanslar vasıtasıyla Avrupa'ya da tebliğ edilmiş olduğunu bittetik anladığımı da arz ederim.

Mektup sureti

Bir nüshasını leffettiğim resmî beyanamede söylendiği veçhile Zatı Şahane kendisini İlgilte-re'nin ziri himayesine vaz'edecek... (Kahrolsun, sesleri) Bir İngiliz sefinei harbiyesiyle İstanbul'dan müfarekat etmiştir. (Lânet olsun, sesleri) Birçok elfazı ihtiramiye. Tarih : 7. XI. 1922

İmza

Harington

Melfuf olan beyanamede resmen beyan olunur ki : Zatı Şahane vaziyeti hazıra neticesinde hürriyet ve hayatını tehlikede gördüğünden bütün islamların halifesi sıfatıyla... (Hâşa, sesleri) İngiliz himayesini ve aynı zamanda İstanbul'dan başka bir yere naklini talebetmiştir. (Ceheueme, sadaları) Zatı Şahanenin arzusu bu sabah ifa olunmuştur. Türkiye'deki İngiliz kuvvetlerinin Başkumandanı General Sir Charles Harington Zatı Şahaneyi almaya giderek bir İngiliz harb sefinesine kadar kendisine refakat etmiş ve Zatı Şahane vapurda Bahrişefit Filosu Umum Kumandanı Amiral Sir Dobrock tarafından istikbal edilmiştir.

HACI AMMED HAMDİ Ef. (Muş) — Ona Zatı Şahane demeyiniz.

RAUF B. (Devamla) — Beyannameyi okuyorum. Tahrif mi edeyim, öyle mi arzu ediyorsunuz?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — İngilizlerin neşrettiği beyannamededir o.

RAUF B. (Kıraatte) (Devamla) — İngiltere Fevkalâde Komiservekili Sör Nevil Henderson Zâtı Şâhineyi-sefinede ziyaret ederek Kral Beşinci Jorj'a bildirilmek üzere arzularını sormuştur. Beraber gidenler şunlardır. Serkarini Ömer Yaver Paşa, Hademe Kumandanı Kaymakam Zeki Bey, Esbabeçi başı Küçük İbrahim Bey, Berber Başı Mahmud Bey, Seccadeci Başı İbrahim Bey, Müsahibisani Mazhar Ağa Müsahibi Salis Hayretin Ağa, Sertabib Reşat Paşa, Vahidüddin'in oğlu Ertuğrul Efendi... (Ailesi yokmu, sadaları) Arkadaşlar bu malûmat dün gece geç vakitte ancak malûmunuz oldu. Bu sabah Heyeti Vekile arkadaşlarımla içtima ederek tetkik ettik ve telâkkimizi hülâsaten Heyeti Âliyenize arz edeceğim. Tabii Heyeti Celilece ittihaz olunacak karar; pek hassas olan bu vaziyeti inşallah milletimizin saadeti noktai nazarından, âlemi islâmın vifakı noktai nazarından ensep bir tarzda olacaktır. Beyanname de nazarı dikkati âlilerini celbetmiştir ki vaziyeti hazırada Zâtı Şahane kendisini emniyette göremediğinden... Bu vaziyeti hazırada nedir efendim? Vaziyeti hazırada bir tebeddül vardır. Fakat bu tebeddül de İstanbul ahâlisinin vicdanı Millî ve dinisinden feveran eden his ile, Türkiye Büyük Millet Meclisine iltihak etmeleri ve hürriyet, istiklâl talebetmeleridir. Demek ki Türk milletinin, islâmın esastından olan hürriyete mazhariyeti halife makamında bulunan zat için matlup değilmiş. Hürriyeti kendisi için muzır addetmiş. Bilmem Heyeti Âliyenize başka bir tebeddül görüyor mu? (Hayır sadaları) bendenize ve Heyeti Celilenize başka bir tebeddül yoktur. Senelerden beri İstiklâl ve hürriyet için çalışan milletimiz, halifeyi ve istiklâlini ve istikbalini temin için çalışan milletimiz bu gayesine vâsıl olmak üzere iken bu zat tevahhuş ediyor ve maalesef efendiler hilâfeti islâmiyeyi İngiliz himayesine terk edecek kadar azim ve vâkı olmamış tarihî bir hıyanet irtikâbediyor. (Lânet sadaları) Efendiler, malûmuâlinizdir ki aynı şahsiyet, bildiğiniz vechile Sevr Muahedesini kabul etmek suretiyle Türk milletinin ve aziz vatanımızın inkısamını kabul etmiştir.

YASİN B. (Gazianteb) — İhanet etmiştir.

RAUF B. (Devamla) — Sabur olan, mütevekkil olan, hamûl olan fakat istiklâl ve hürriyetini hiçbir vakit karşısındakine feda etmemiş ve etmeyecek olan milletimiz buna da tahammül etmiş, gayesine yürümüş ve temamiyle muvaffak olmaya yaklaştığı bir zamanda aynı şahsiyet bu defa da hilâfeti uzmayı islâmiyenin kendi nefesine munhasır olduğunu farz edecek kadar belâhet göstererek «İngilizlerin himayesine tevdi ettim» diyecek kadar cüret göstermiştir. Efendiler islâm müstakil olarak yaşamıştır, müstakil olacaktır ve istiklâlini hiçbir kuvvet ihlâl edemeyecektir. Bu hiçbir beşerin yedi iktiradında değildir. Nerede kaldı ki asırlardan beri hanedan için, bu memleket için, bu vatan için kan döken bu millete ve bütün islâmiyete ihaneti sabit olmuş, tahakkuk etmiş böyle bir şahsiyet tarafından ihlâl edilebilirsin. İşte efendiler halife makamında bulunan şahsın ârı firarı irtikâbetmesi yani uhdesine mevdu olan vazifeyi terk ile düşman tarafına firar etmesi... (İdam sadaları) cihetiyle heyeti hükümetiniz teemmülü neticesinde mevki hilâfetin münhal olduğu kanaatine gelmiş ve yeni bir halifenin intihabının esasatı dinîyemiz ve selâmeti milliyemiz noktai nazarından tahtı vücubda olduğunu görmüştür. Bu suretle noktai nazarı arz ettikten sonra sözü Şer'îye Vekili Muhterem Vebî Efendi Hazretlerine terk ediyorum.

ŞER'İYE VEKİLİ VEHBİ Ef. (Konya) — (Alkışlar) Efendim Heyeti Vekile Reisi Beyefendi Hazretlerinin beyanatı vechile hilâfet unvanını taşıyan zatın firarı tahakkuk etmiştir. Böyle milleti islâmiyenin reisi tanınan bir adamın cenabi himayesi altına geçmesi ve bize düşman olan İngilizlerin vapuru ile firar etmesi islâmiyet namına zül ve ârdır. (Şahsına munhasır sesleri) Binaenaleyh bu adam fiilen hilâfet makamını terk etmesiyle şer'an münhalidir. Yani bugün şu saatte hilâfet makamı münhaldir. Hilâfet makamı münhal olunca âmmei müslümin üzerine tir imam intihap ve biy'at edilmesi vaciptir. Binaenaleyh şer'an şu saatte üzerimize terettübeden bir vücub vardır o vücubu eda ile mükellefiz, onu eda bir halife intihabedilmesiyle hâsıl olacağın ian makamı hilâfete bir halife intihabedilmesini teklif eylerim. (Fetva isteriz sesleri) Evet bir fetva da yazılmıştır, okunsun.

9. — FETVA

1. — *Halife Vâhdettin Efendinin inhilâ ettiğine dair Şer'îye Vekili Vehbi Efendinin fetvası*

Minel Tevfik

İmamül müslimin olan zeyid düşmanın umum müslimin aleyhinde mucibi mahvolan tekâlifî şedidesini bilâzaruretini kabul ile hukuku İslâmiyeyi müdafaadan aczini izhara müsliminin müdafaaten mücahedelerinde düşmana muvafakatle müsliminin ihtilâl ve istikâsını mucib harekâta fiilen teşebbüs ve harekâtı ihtilâlkâraneyle devam ve ısrar ve badehu ecnebi himayesine iltica ederek Makâmı Hilâfeti terk ve firar ile hilâfetten bilfiil feragat etmekle şer'an münhali olur mu? Elcevab - Allâhu a'lem bissevâb olur.

Ketebehül fakir afa
anhülğani
Mehmed Vehbi

10. — İNTİHAP

1. — *Şehzade Abdülmecid Efendinin Makâmı Hilâfeti İslâmiyeye intihabı*

Bu surette hukuk ve menafii İslâmiyeyi sıyaneten Makâmı Hilâfete lâyük bir zata erbabı hal ve aikt tarafından biy'at olunmak vacib olur mu? Elcevab Allâhu a'lem olur.

Ketebehül fakir afa
anhülğani
Mehmed Vehbi

İORA VEKİLLERİ HEYETİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Efendiler bu fetvayı şerifte Zeyid diye tekrar edilen şahıs ârı firarı irtikâbeden şahıs, tekrar ediyorum, vazifesini terk ile düşmanın cihetine ârı firarı irtikâbeden Vahidüddin Efendidir.

REİS — Efendim Heyeti Vekile Reisi Bey ve Şer'îye Vekili Efendi Hazretleri Makâmı Hilâfetteki zatın, Halife namını taşıyan zatın şu fetvayı şerifle ve süveri saire ile münhali olduğunu beyan buyurdular ve derhal bir intihap icrasını teklif ettiler. İntihap icrasını reyî âlinize vaz'ediyorum. (Gürültüler, hal'i reye vaz'edin sesleri)

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Efendim mademki fetva vardır, hal'i reye vaz'etmek doğru değildir. Fetva vardır.

GAZİ MUSTAFA KEMAL Ps. (Ankara) — Affedersiniz Beyefendi, bu memleketi yıkmak

için de fetvalar verilmiştir. Fetva behemehal Meclisi Âlinin reyine vaz'edilmelidir.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Fetvayı şerif bizim reyimizden yüksektir. Mademki hakkında fetva vardır. Mahlû'dur.

REİS — Efendim dikkat buyurun. Fetvayı şerif mucibince inhilâ kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, müttefikan kabul edilmiştir.

(Sürekli alkışlar)

SİRRI B. (İzmit) — Yağsın İslâmiyet!

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Cehennem kabul etseydi «İlâ cehennemizzümera» derdim.

REİS — Rica ederim müsaade buyurun. Şimdi Heyeti Vekile Reisi Beyefendinin ve Şer'îye Vekili Efendi Hazretlerinin buyurdıkları gibi bir intihap yapmak lâzımdır. Hemen intihaba geçiyoruz. İntihabı bildiğimiz şekilde yapacağız. Şuraya koyduğumuz kutuya herkes reyini atacaktır.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Efendim bir ricam var. Bunu reyî işaretleriyle yapınız. (Hayır sesleri, söz isteriz sesleri)

REİS — Rica ederim zatîâliniz söz istiyorsunuz. Diğer rüfeka intihap yapılmasını istiyor. Binaenaleyh reye koymak suretiyle hallederim.

SÂMİ B. (İçel) — Hayır tâyini esamî ile reye konması için takrir vardır.

REİS — Mahfuzdur efendim. (Gürültüler) Efendim rica ederim intihaba devam edelim. (Hayır intihabolamaz sesleri)

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Neyi intihab ediyoruz? Takrirlerimiz vardır, okunacaktır.

REİS — O halde Meclis hâkemdir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Heyeti Vekile Reisi bir söz söylemiştir. Bizim de bir sözümüz vardır.

REİS — Efendim Meclis hâkemdir. Meclise soracağım.

OSMAN B. (Kayseri) — On beş imzalı takrirî okumak mecburiyetindediniz. Yoksa bizim bulunmamıza mâna yok.

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Reis Bey derhal intihabata başlayınız, reye vaz'ediniz ve bitiriniz.

REİS — Pekâlâ efendim. Derhal intihabı kabul edenler lütfen el kaldırsın. Görüyorsunuz ki, bu kadar ekseriyet derhal intihabı kabul ediyor. (Gürültüler)

SÂMİ B. (İçel) — Vazifeni suiistimal ettin Reis Bey!

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Üç kişinin keyfine tâbi değil.

(Vazifenizi suiistimal ettiniz sesleri)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Nizamnameye tecavüz ettiniz.

REİS — Rica ederim, Nizamnameye katiyen tecavüz etmedim.

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Derhal intihap başlayacaktır efendim. (Akalliyet ekseriyete tâbi sesleri), (Gürültüler), (Ekseriyeti nazarı itibara alınız sesleri)

YASİN B. (Gazianteb) — Efendiler, fetva-yi şerifin birinci kısmını kabul ettik. İkinci kısmı, yani intihabı da yapacağız. Elde mevcud olan fetvanın ikinci kısmı intihaba aittir. Bunun için intihap yapacağız.

SÂMİ B. (İçel) — Niçin tavrilerimiz reye konmuyor?

ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Tâyni esamiyle tavrilerinizi reye koyacaksınız. (İntihabı reye koyunuz sesleri, şiddetli gürültüler)

REİS — Rica ederim, iki dakika müsaade buyurunuz.

SİRRI B. (İzmit) — Ne demek? Beyefendi Meclis Reisidir. Nizamnamei Dahiliye riayet etmeye mecburdur.

REİS — Efendim, Nizamnamei Dahilî bozulmamıştır. Aynı bir Celsei aleniye açmışız. Bu Celsei aleniye hükümet gelmiş, bir şey arz etmiştir. Bendeniz bu intihabın icrasını reye vaz'ettim.

SÜLEYMAN SİRRI B. — İntihap için bunu kabul eden ekseriyet bunu da kabul eder.

NECİP B. (Mardin) — Siz isimleri okuyunuz, intihabı yapalım. (Tâyni esami tavrilerini reye koyunuz sesleri)

REİS — Efendim, rica ederim. Sükût edelim. İntihap için ekseriyetle karar verildi. Bendenize söz kalmıyor ki.. (Şiddetli gürültüler)

Efendim! müsaade buyurunuz. Yanlış oldu diyorlar. (Gürültüler) Celsei aleniye açılmıştır. Celsei aleniye bu, evvelki celseyle alâkadar değildir. Celsei aleniyenin iptidasında Hükümet gelmiş, derhal intihabı teklif etmiştir. İntihap yapınız demıştır. Ekseriyeti azıme derhal intihabı kabul etmiştir. Binaenaleyh bendeniz intihabı yapacağım.

SÂMİ B. (İçel) — Reis Bey Celsei hafiyede mevzuubahsolmuştur.

REİS — Efendim tavrilerinizi reye vaz'etmiyeceğim demiyorum. Niçin bahsediyorsunuz? Vaz'edeceğim intihaptan sonra.

(İntihap başlamıştır.)

ŞEVKİ B. (İçel) — 200 bin kişinin kanı dökülmüştür. Ne olacak? Bu intihabı yapalım gitsin.

(İntihaba başlandı. Reyler toplandı.)

REİS — Efendim bulunmayanların esamisi tekrar okunacaktır, dikkat ediniz.

SÂMİ B. (İçel) — Düşman tesirâtı altında bulunan bir yerdeki Halifeyi ben intihabetmem. (Ettiler sadaları)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Âlemi İslâm'da en şümüllü bir içtimai ümmet ve intihap budur. Meclisi tebrik ederim.

REİS — Rica ederim, sükût ediniz.

HAŞİM B. (Çorum) — Efendim esasen birçok arkadaşlar sabahtan beri burada yoktu. (Gürültüler)

HÜSEYİN B. (Erzincan) — İşte burada mevcutturlar, gözünüz görmüyor mu?

REİS — İstihsalî âra hitam bulmuştur.

[Tasnifi âraya memur olanlar : Âtîf Bey (Kayseri), Rifat Bey (Kayseri), Ragıb Bey (Kütahya) dır.]

REİS — Efendim Makamı Hilâfeti İslâmiye için vukubulan intihabatta reye iştirak eden 163 zattır, muamele tamam... 148 zat Abdülmecid Efendi Hazretlerine; iki zat Abdürrahim Efendiye, 3 zat Selim Efendiye rey vermişlerdir. 9 zat da müstenkif olarak rey vermiştir. Binaenaleyh 148 rey ile Abdülmecid Efendi Hazretleri Makamı Muallâyı Hilâfete intihabedilmişlerdir. (Alkışlar).

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yaşasın ci-hanşümül iemat ümmet...

SÜLEYMAN SİRRI B. (Yozgad) — Reis Bey Âlim Efendi bir dua okusunlar.

(Ankara Mebusu Beyamlı Hacı Mustafa Efendi tarafından bir dua kıraat edilmiştir.)

REİS — Efendim, celseye devam edelim mi, yoksa yarına mı tâlik edelim? (Pazartesiye sadaları) Saat yediyi geçiyor. Arzu buyurursanız yarına tâlik edelim. (Pazartesi sesleri) Efendim! Pazar günü olmasını reye koymaya mecburum.

Pazar günü içtima olsun diye arzu edenler var.

Pazar günü içtimaı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Pazar kabul edilmemiştir.

O halde Pazartesi günü muayyen saatimizde içtima etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı müzakerat; sat : 7,10

İçtimaı âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası

2. — Evrakı varide

Aydın Mebusu Esad Efendinin, İhtiyat zâbitlerine badetterhis yapılacak muavenete dair teklifi kanunisi

Hiyaneti vataniye ile mahkûm Eskişehir muallimlerinden Sıdkı, Düzceli Abdürrahmanoğlu Osman, Alioğlu Hüseyin, Belediye Çavuşu Ali, Çerkez Musa, Abdürrahmanoğlu Ali ve rüfekası haklarında Adliye Vekâletinden mevрут evrakı hükmiye

Gayrimüsellâh ihtiyat zâbitlerinin terhisine dair Kayseri Mebusu Ahmed Hilmi Beyle rüfekasının temenni takriri.

Hâkimiyeti Millîye tebriknameleri

Liva meclisi umumisinin küşadı münasebetiyle Kayseri'den mevрут telgraf

Hiyaneti vataniyeden maznun Eskişehirli Kasap Veli ve mahdumu hakkında Adliye Vekâletinden mevрут evrakı hükmiye

Mazbatalar

Müftülerin sureti intihabına dair teklifi kanununin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyihâ Encümeni mazbatası

Mahremi muini olmıyan efradın hizmeti askeriyeden istisnalarına dair teklifin şayanı mü-

zakere olduğuna dair Lâyihâ Encümeni mazbatası

Memaliki ecnebiyeden memaliki müstahlasaya ithal edilecek kerestenin Gümrük Resmin-den istinasına dair teklifin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyihâ Encümeni mazbatası

Asker firariliğinden dolayı Kastamonu İstiklâl Mahkemesince mahkûm Hüseyinoğlu Abdürrahman imzalı af istidasının reddine dair Adliye Encümeni mazbatası

Asker firariliğinden dolayı Konya İstiklâl Mahkemesince mahkûm Hasanoğlu Veli'nin af istidasının reddine dair Adliye Encümeni mazbatası.

(Menhubat Komisyonu Kanunu ikinci defa rey'e vaz'olunacaktır.)

Sual ve istizahlar

Heyeti Vekile Reisi ile Dahiliye, Hariciye, Maliye vekillerinden istizah.

Müdafaai Millîye Vekâletince verilecek şifahi cevaplar.

Memurin Muhakemat Tetkik Encümeni ile Heyeti intihabı.

Müzakere edilecek mevad

Halifenin Anadolu'ya davetine dair takrirler.

Maliye Vekâletince verilecek izahat.